

Ярошенко І.В.

к.е.н., старший дослідник, завідувач відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, м. Харків

Семигуліна І.Б.

к.е.н., молодший науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, м. Харків

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ТЕРИТОРІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Європейський досвід характеризується першочерговою увагою до територій з певними проблемами розвитку, що почали виникати в Європі внаслідок промислової революції, стрімкого зростання одних галузей і занепаду інших. Відставання в розвитку територій з розташуванням об'єктів застарілих галузей промисловості від територій з використанням передових виробничих технологій обумовило появу депресивних територій, які в подальшому потребували проведення певних заходів підтримки.

Поступове розширення кола проблем, що дедалі більше впливали на відмінності у розвитку територій країн Європи, визначили потребу у формуванні стратегічних пріоритетів загальноєвропейської регіональної політики, визначені критеріїв депресивних територій (рівень безробіття, динаміка міграційних потоків, доходи на одну особу, частка продукції сільського господарства та депресивних галузей у структурі ВВП) та виділені різних їх видів [1]: 1) відсталі у розвитку або з іншими серйозними проблемами; 2) зони лиха внаслідок занепаду місцевої промисловості, що потребують структурної перебудови; 3) з високим рівнем безробіття; 4) адаптації робочої сили до нових умов виробництва; 5) проблемні в аграрному секторі і рибальстві; 6) з незадовільним станом аграрного сектора, що вимагає

модернізації виробництва чи диверсифікації попередньої спеціалізації; 7) з низькою щільністю населення.

Формування сучасної типології європейських регіонів полягає у визначенні слаборозвинених, депресивних і кризових, з метою надання їм фінансової допомоги в межах регіональної політики Європейського Союзу (далі ЄС), що ґрунтується на виборі територій за певними ознаками чи індикаторами. Відповідно до особливостей завдань складаються різні види типологій, від найпростіших до більш складних з кількома індикаторами або з особливими ознаками (периферійність розташування, кліматичні умови тощо). Виділяються [2]: слаборозвинені (ВВП на душу населення менше 75% від середнього показника); депресивні (вище середнього по ЄС рівень безробіття і динаміка падіння зайнятості в промисловості; вище середнього по країні доля зайнятих в промисловості); провінційні аграрні (висока доля зайнятості в сільському господарстві; низький рівень доходів населення; зменшення чисельності); малозаселені (низька щільність населення) території.

Досліджуючи європейську регіональну політику на основі зміни показників рівня безробіття, видів зайнятості (населення працездатного віку, промисловості, у сфері послуг), доходів на душу населення, були виділені наступні види територій [3]: 1) метрополісні з високорозвиненою сферою послуг; 2) напівпериферійні адміністративні та зі спеціалізацією на сфері послуг; 3) бідні зі спеціалізацією на сфері послуг; 4) промислові центри (ядра); 5) промислова напівпериферія; 6) промислова периферія; 7) кризові промислові; 8) сільськогосподарське середземномор'я.

За умови аналізу інших критеріїв, були виділені такі види проблемних територій ЄС, як [4]: 1) периферійні – слаборозвинені, переважно сільськогосподарської спрямованості; 2) сільськогосподарські (ближче від великих міських центрів ніж перша група); 3) депресивні - вугільна і текстильна спрямованість (з глибоким спадом економічної активності); 4) особливого типу - з ускладненими умовами (інша економічна система); 5) прикордонні - недостатня інфраструктурна координація (автомобільна, залізнична, дороги,

канали, ін.); б) з дуже низькою щільністю населення (менше 8 осіб на 1 кв. км); 7) «регіони великого міста» - високо урбанізовані мегаполіси (різке загострення соціальних, економічних і екологічних проблем).

Представлені види територій є результатом реалізації загальної для ЄС політики підтримки проблемних територій. Паралельно із загальноєвропейським підходом, увага до територій з ознаками проблем розвитку представлена в пріоритетах внутрішньо територіальної політики різних країн. Відмінності у підходах (критеріях, індикаторах) до визначення територіальних проблем свідчать про їх залежність як від загального стану розвитку країни, так і від окремих внутрішніх проблем функціонування адміністративно-територіальних одиниць в середині країни (табл. 1).

Таблиця 1 - Види проблемних територій в окремих країнах Європи

Країна	Види проблемних територій
Словенія	Області із особливими проблемами розвитку – муніципалітети з несприятливими умовами, що потребують підтримки з боку регіональної політики; Економічно слабкі області або муніципалітети - оподатковувані валові прибутки на душу населення 80% і менше середніх по країні; Область або муніципалітет із структурними проблемами і високим рівнем безробіття - рівень безробіття вищий середнього на 20% і більше, частка сільського населення перевищує середній показник на 20% і вище; Область із обмеженим розвитком і потенціалом - зниження чисельності населення або прикордонна, що обмежує її можливості.
Словаччина	Регіони (зростання ВВП на душу населення й зростання рівня безробіття); Регіони (зростання ВВП на душу населення й падіння рівня безробіття); Регіони (падіння ВВП на душу населення й одночасно зростає рівень безробіття).
Угорщина	Слаборозвинутий регіон - рентабельність місцевої економіки, рівень розвитку інфраструктури та соціальні показники значно відстають від середнього по країні; Регіони, що підлягають реструктуризації - ринок праці страждає від диспропорцій промислової структури і рівень безробіття значно перевищує, а частка зайнятих у промисловості та рівень занепаду промисловості перевищують загальнонаціональні показники; Переважно сільськогосподарський регіон - частка сільськогосподарських працівників переважає в структурі зайнятості, більшість населення мешкає в селах та малих містах; Прикордонний регіон у несприятливих умовах - населенні пункти, наближеність до кордону яких однобічно визначає та чинить негативний вплив на їх розвиток.
Чехія	Регіони, у яких відбуваються структурні зміни (промислові з переважно традиційними галузями промисловості та високим рівнем безробіття); Економічно слабкі регіони (з більш низьким рівнем життя, сільські).
Польща	Території підтримки (слаборозвинуті та з найнесприятливішими умовами розвитку) – з проблемами розвитку, які підлягають певним діям з боку Уряду, урядової адміністрації та територіального самоврядування.

Джерело: за матеріалами [5-7]

На підставі проведеного аналізу європейського досвіду виділення різних видів територій можна зробити висновок, що переважають підходи з обмеженим набором критеріїв, направлені на вибір територій з різними видами проблем (депресивні, слаборозвинені, відсталі, кризові, малозаселені, прикордонні тощо), які потребують фінансової підтримки як з боку загальноєвропейських інституцій, так і внутрішніх інструментів в середині кожної країни окремо.

Сформована на засадах децентралізації адміністративно-територіальна система України характеризується індивідуальністю територій, історико-географічними особливостями, кліматичними відмінностями, багатонаціональною і етнічною структурою населення, різноманітністю ресурсного потенціалу та іншими особливостями, що потребує проведення багаторівневого аналізу видів територіальних громад в залежності від певних умов і критеріїв: адміністративних, природно-географічних, досягнення спроможності, безпекових (або подолання наслідків військової агресії), наявності глибоких проблем тощо.

В умовах існуючих викликів сьогодення, спричинених військовою агресією по відношенню до всіх територій і населення в Україні, розробка узагальненої класифікація видів територіальних громад вважається особливо актуальною, бо розглядається в якості своєрідного інструментарію в системі публічного управління щодо відновлення і подальшого розвитку українських територій.

Список використаних джерел

1. Олійник Л.Б., Степаненко А.В. Соціальний розвиток села і територій сільського типу. К.: ВГЛ „Обрій”, 2003. 128 с.
2. Хасбулатов О. Р. Развитие страны: центры и периферия. Опыт региональной экономической политики. М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2009. 335 с.

3. Heidenrech M. The Changing of European Cities and Regions. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09654319808720464>.

4. Гусейнов А. Г. Формирование региональной политика на уровне ЕС. Экономические науки. 2014. № 8. С. 133–140.

5. Амборський Д., Сегварі П., Дацишин М. Розвиток економічно проблемних територій: міжнародний досвід. К.: Вид-во "К.І.С.", 2007. 144 с.

6. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. Львів, 2015. 246 с.

7. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія. К.:КНЕУ, 2008. 272с.